

ŞİİRDE DENİZ ÜZERİNDEN KURULAN EYLEMLER ARASI EŞZAMANLILIK

Yavuz KIZILÇİM¹

Öz: Bu çalışmada, Charles Baudelaire ve Can Yücel şiirleri üzerinden suyun şiirdeki yeri ve işlevi dil psikolojisi yöntemiyle değerlendirilmeye çalışılacak ve denizin günlük yaşam içindeki eşzamanlı yer alışının altı çizilecektir. Bu başlık altında ruhbilim, dilbilim ve anlambilimin kimi verilerinden yararlanarak Ak/deniz ve onun insan belleğindeki uzak/yakın çağrışımları öne çıkarılacaktır. Su tarihin bilinen ilk zamanlarından bu yana canlılığın ve bereketin simgesidir. Şiirde su üzerinden aktarılan düşler doğumun, dönüşümün ve ölümün bulunduğu alanı belirginleştirir. Su durgun ya da taşkın oluşuyla kimi kez olumlu, kimi kez olumsuz birçok farklı kavrama gönderir. Yani, su eş zamanlı olarak özünde hem yaşam, hem de ölüm (s)imgelerini barındırmaktadır. Şiirde deniz kimi kez gelgitlerle ve ruh uçurumları arasında gürültülü bir nesneyle, kimi kez kendi derdini duyup avunan dingin bir bakışla karşılık bulmuştur. Bu çalışmanın çıkış noktası ruhsal kaynaklıdır çünkü öznenin deniz algısı birçok şekilde soğuğu, korkuyu, arzuyu ve umutsuzluğu simgelemektedir. Denizin, yine suyu çağrıştıran bir gölün dibindeki yeşil bir suya benzetilmesi, denizle durgunluk arasında kurulan yakın bağı anımsatır. Biz bu çalışmada, ozanın deniz üzerinden su algısında uzam ve onun şiirsel gösteriminin imgesel düzlemde hangi unsurları simgelediğini göstermeyi denedik. Ozanın denizi görsel ve işitsel nesnelere somutlaştırması, bilinmeyene canlılık kazandırmasının ve suyu şiirin içerisine katarak çoğaltmasının bir sonucu olarak düşünülebilir.

Anahtar Sözcükler: Şiir, Eşzamanlılık, Su, Deniz, Ölüm, İmge, Mitoloji, Yalnızlık.

Giriş

Bu çalışmada seçili örnekler üzerinden şiirde deniz ve çevresinde yer alan unsurlar tartışma konusu edilecektir. Fransız ve Türk şiirinde sözü edilen bu deniz görünüşleri temel alınarak varlığı saptanan eşzamanlılığın niteliği ve ozandan ozana bakış açılarının farklılığı üzerinde durulacaktır. Ayrıca denizin hem ruhsal, hem de dilsel gösterge değerlerinden yola çıkarak şiirsel uzam/düşlem bağlamında, söz varlığı çözümlenerek ve olanaklar ölçüsünde yeni anlamlar yüklenerek belleğe kaydedilmiş söz varlığının değişik anlamları ve okur üzerinde bıraktıkları etki ile suya/su/suzluğa konu edilişleri üzerinde

---

¹ Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı. ykzlcmm@atauni.edu.tr

durulacaktır. Şiirin derin yapısı ancak çıkarımlarda bulunarak yorumlanabilir; çünkü şiiri sözceleyen öznenin kullandığı dil onun ruh yapısını ele verir ve onun kişiliği konusunda kimi ipuçlarına ulaşmamızı sağlar. Ruhdibilimin temel nesnesi dil ve psikolojidir. Şiirde sözceleyen özne, dilin simgesel etkinliğinde bilişsel süreçleri öne çıkararak bilinçaltının yerini sorgularken karşısındaki konuşucuya yüklediği düşünceleri önceden hesaba katar (Danon-Boileau, 1988). Şiirin de ana izleklerinden biri olan su/deniz, dönemin popüler şiir anlayışındaki dinamiklere ve değişimlere koşut olarak her dönem farklı bir duyarlılıkla işlenmiştir. Sözelimi, Bachelard, *Su ve Düşler* isimli yapıtında insanın temel içeceği suyu, sütanne gibi doğurgan bir nesnenin ortamdaki somut varlığıyla eşitler; yani, annelerden çocuklara aktarılan bu besleyici suyu annelerin, annesinin sütü biçiminde ruhsal bir bağ kurarak öne çıkarır. (Bachelard, *L'Eau et les Rêves*, 1980, s. 170)

1. İnsan ve Deniz

Şiirde denizden söz ederken ilk örnek olarak aklımıza Orhan Veli Kanık çevirisiyle, Baudelaire'in *İnsan ve Deniz* şiiri gelir:

L'HOMME ET LA MER/ İNSAN VE DENİZ

Homme libre, toujours tu chériras la mer ! / Sen, hür adam seveceksin denizi her zaman

La mer est ton miroir; tu contemples ton âme / Deniz aynandır senin, kendini seyredersin

Dans le déroulement infini de sa lame, / Bakarken, akıp giden dalgaların ardından

Et ton esprit n'est pas un gouffre moins amer. / Sen de o kadar acı bir girdaba benzersin

Tu te plais à plonger au sein de ton image; / Haz duyarsın sulardaki aksine dalmaktan

Tu l'embrasses des yeux et des bras, et ton coeur / Gözlerinden, kollarından öpersin ve kalbin

Se distrait quelquefois de sa propre rumeur / Kendi derdini duyup avunur çoğu zaman

Au bruit de cette plainte indomptable et sauvage / O azgın, o vahşi haykırışında denizin

Vous êtes tous les deux ténébreux et discrets: / Kendi âleminizdesiniz ikinizde
Homme, nul n'a sondé le fond de tes abîmes; / Kimse bilmez ey ruh uçurumlarını senin

O mer, nul ne connaît tes richesses intimes, / Sırlarınız daima daima içerinizde;
Tant vous êtes jaloux de garder vos secrets! / Ey deniz nerde senin iç hazinelerin?

Et cependant voilà des siècles innombrables / Ama işte gene de binlerce yıldan beri

Que vous vous combattez sans pitié ni remord, / Cenkleşir, durursunuz duymadan acı, keder

Tellement vous aimez le carnage et la mort, / Ne kadar seversiniz çırpınmayı, ölmeyi

O lutteurs éternels, ô frères implacables! / Ey hırslarına gem vurulmayan kardeşler." (Baudelaire, 2011, s. 26; 2004, s. 15)

Fransız edebiyatında ve Türk edebiyatında deniz üzerine yazılmış, suyun kaynağından yüze çıkışı sırasında izlediği seyri gösteren çok sayıda şiir bulunmaktadır. *İnsan ve Deniz* isimli şiirde, deniz suyu üzerinden insana ve insanın yeryüzündeki/yeraltındaki sürekliliğine anıştırmada bulunan söylemlerin çokluğu dikkat çeker. Su imgelerinin resim, heykel, mimari gibi plastik sanatlardan, müzik ve şiire uzanan çok geniş bir yelpazede rengârenk bir coğrafya boyunca suyun akışkan görünümüyle koşut olarak yayıldığını görüyoruz. Baudelaire'in şiirinde deniz, öncelikli olarak bireysel bir bakış altında ele alınmıştır. (*Deniz aynandır senin, kendini seyredersin/ Bakarken, akıp giden dalgaların ardından*) dizeleri, deniz yüzeyinin aynaya yakınlştırılması okur üzerinde durgun sudaki gibi durağan resimlerle ve özsever imgelerle uyuyan suya (*eau dormante*) ilişkin izlenimler uyandırır. Baudelaire açısından, su (aslında) sürekli eylemin göstergesi olmasıyla yolculuğa davet eden ancak henüz çıkılmamış ya da (asla) çıkılmayacak yolculukların durağan göstergesidir. Suyun akışkan niteliğini anlamamanın yolu bellekte yuvalanan bilinçaltı (su) izlerini doğru yorumlamaktan geçer: (Değirmeni su döndürür insanı dil/ derin su yavaş akar / su akar yatağını bulur / temiz su akar durgun su kokar / akar suya dur olmaz) (Yurtbaşı, 2012, s. 1005) gibi deyimlerde suyun değişik bir çok niteliği öne çıkarılmıştır. Çünkü insan tarafından üretilmiş tahtadan bir tekne su yüzeyinde seyrederken usa yatkın imgelerle önce toprağı, havayı, sonra ateşi ve en sonunda suyu yeryüzü imgelemine yakınlştırır. Akma eyleminin şiirsel gösteriminde biçim de, içerik de özgün yerini eşzamanlı olarak alır: (*Deniz aynandır senin, kendini seyredersin*) dizesinde eylemin gerçekleşme an'ındaki eşzamanlılık hemen dikkat çeker çünkü deniz yüzeyinin bir ayna olarak tasarlanmasıyla öznenin orada kendini izlemesi eylemi, aslında bağdaşıklık ve tutarlılık bildiren, eylemler arası eşzamanlılık ilkesiyle duyurulur: Önermelerden her biri, eylemler ve bunlara bağlı uslamamalar, bağıntılarla metni anlamada ve sözceler arasında ilişki kurmada bilişsel dil ve düşünce ilişkilerini çözümler. (Kintsch & Van Dijk, 1978, Le Ny, 1979) Bu bağlamda, sözceler arası değıştirim ilişkisiyle şiirin (*deniz aynandır / kendini seyredersin*) ilk dizesi dikkate alınmadan ikinci dizenin herhangi bir anlamı karşılamayacağını düşünüyüyoruz; yani denizin anlam değerinin, yansıma yoluyla aynaya yakınlştırdığı söylenebilir. Eşzamanlılık ilkesi bu yönüyle, tümcede bir durumdan diğerine deniz yoluyla geçişi sağlar ve tümceler arası mantıksal bağıntıyı oluşturur. Ozan bütün bu düş gezgini yolculuklarını anlamlandırmada suya kalıp olarak gereksinim duyar; yani, su, üzerine şiirini giydirdiğı bir kalıptır. Doğal koşullarda suyun yüksek bir kaya üzerinden (şelale) biçiminde akışı bile insanlar için şiirseldir; çünkü, asıl şiir usun sınırlarını test eden bir uyarılmanın imgelemsel karşılığıdır; kısacası, (*sen, hür adam seveceksin denizi her zaman*) gibi bilinen önermelerden, (*kimse bilmez ey ruh uçurumlarını senin*) içeriğinde bilinmeyen önermeleri çıkarmayı dile getirir, eğer deyim yerindeyse, kimi önermelerden mantıksal ilerlemelerle sonuç çıkarmak anlamında kullanılmıştır. (*Ama işte gene de binlerce yıldan beri*) dizesi, ardından gelen dizede söylenecek olan söylemlerin daha eşit ve benzer koşullarda gerçekleşmesi durumuna gönderimde bulunmuştur.

(*Cenkleşir, durursunuz duymadan acı, keder / Ey hırslarına gem vurulmayan kardeşler*) dizesindeki söylem içeriğinde sözü edilen (cenkleşmek) eylemi, sonraki dizede şiire eklenecek (*hırslarına gem vurmak*) eylemine yapılan gönderimin şiirsel karşılığını göstergeler.

Şiirde sınırsız hızda akıp giden zaman su/deniz sesinin ritmik ve akışkan yumuşatmaları aracılığıyla eşzamanlı bir yaklaşımla gösterilir. Şiirin öznesi akışkan ve/veya durgun (oluş) sorunsalı çevresinde, çok katmanlılık / çok parçalılık içeriğini öne çıkararak, insanın yaşam ve ölüm karşısındaki durumu gibi konular üzerinde uzun uzadıya durur. Denizin bu kadar gizemli olması derin sularının insan belleğinde yarattığı sırlar ve boşluklar / girdaplar nedeniyledir. İnsan orada her zaman suyun şiddetiyle oyulmuş derin tünellerle, gelgitlerle, şaşırtıcı deniz altı yaratıklarıyla karşılaşabilir, (bakarken, akıp giden dalgaların ardından / sen de o kadar acı bir girdaba benzersin) dizelerinde anılan anlamda deniz suyunun iyicil olduğu kadar kötücül bir yanı olduğunu da görürüz; çünkü, o çok geniş bir coğrafyaya yayıldığından kıyılarında yer alan çok sayıda insanı da acılarıyla, sevinçleriyle içinde barındırır ve su düşlerinin çoğul ve dönüştürücü niteliğinden yararlanarak bellekte biriktirir. Deniz insana hem tanıdık hem de yabancı bir uzamı göstermesi açısından doğadaki diğer nesnelere ayrılır. Bu ayrımda su/deniz algısının insan yaşamında her dönem bir değişkenlik gösterdiği saptanmıştır. (Sen, hür adam seveceksin denizi her zaman) sen özgürsün, deniz de zaten özgürlüğü simgeler öyleyse denizi seveceksin önermesinde yoğun şiirsel imgelerle (adam ve deniz) arasında ikili ve saydam bağıntıların kurulduğu görülmektedir. Şiirde deniz suyuyla sağlanan bu çoğalma ve çoğaltma arzusu, (deniz aynandır senin, kendini seyredersin) deyişle, öznenin su yüzeyindeki yansısına ve doğayla arasındaki mesafeleri kaldırmasına benzer anlamın yinelenmesiyle çağrışımsal bir bağlantı kurulmuştur.

Bachelard su, düşlerinden söz ederken, Shakespeare'in, Hamlet oyunundaki Ophélie'nin trajik öyküsünden söz eder; öyküye göre, Ophélie, Hamlet'in aşıklarından biridir ve bir süre birlikte olurlar ancak aşkına aradığı karşılığı bulamayan Ophélie, büyük olasılıkla çıldırır ve bir söğüt ağacının üzerinde oturmuş akan suyu izlerken dengesini yitirir aşağıda akan ırmağa düşer ve boğulur. Shakespeare onun ölümünü öyle ustalıklarla öyküler ki, kendinden sonra bir çok sanatçıya esin kaynağı olur. Bachelard'a göre, Ophélie'nin ölümü, ölümler içerisinde en genç ve güzel, suda çiçek açan, başkalarına zarar vermeyen, saf ve temiz bir düşünürdür. Ayrıca "gözyaşlarına boğulan", gözyaşları içinde yüzen (suda boğulan) Ophélie örneğinde görüldüğü gibi; su, kimi ruhlar için (u)mutsuzluğun dolayımılayıcısıdır: (Kimse bilmez ey ruh uçurumlarını senin) diye yazarak (aslında) onu, kendini ve denizi kimsenin tam olarak anlayamamasından yakınır ve denizle kendi taşkın ruhu arasında özdeşlikler kurar ve şiirin bir bütün olarak anlaşılmasını güçleştiren beklentilerini ve/veya düş kırıklıklarını bu yolla çoğaltır. (Kendi âleminizdesiniz ikinizde) sözünde kendinin de, en az deniz gibi, deniz kadar yalnız, başkalarına aldırılmaz, işine kimseyi karıştırmayan başkaldıran yönlerine vurgu yapar ve bu vurgunun etkisini (Ne kadar seversiniz çırpınmayı, ölmeyi)

sözüyle artırır ve şiirin sonunda (ey hırslarına gem vurulmayan kardeşler) diye yazarak atları dizginlemekte kullanılan (gem) vurma deyim anlamıyla belleğindeki durgun resimleri harekete geçirir ve bu resimleri denizle ilişkilendirerek kendini deniz kadar kabına sığmaz, denizi kendi gibi hırçın görür ve gösterir.

(Haz duyarsın sulardaki aksine dalmaktan/ Gözlerinden, kollarından öpersin ve kalbin) gibi ses benzeşmeleri, karşılaştırmalarla ve eğretilmelerle kurulan bu dizeler arasında çağrışım, gönderme ve yan anlam yoluyla oluşturulmuş bağıntıların çokluğu bizi şaşırtmaz: çünkü, (Kendi derdini duyup avunur çoğu zaman/ O azgın, o vahşi haykırışında denizin) örneğinde görüldüğü gibi, birinci dizenin anlamı aslında ikinciyi içermektedir. İki tümcenin ard arda getirilmesiyle kurulan bu ikili tümceler bir önerme içeriğinde ardından gelen tümcenin anlamını besler ve çoğaltır. (Kendi âleminizdesiniz ikinizde/ Sırlarınız daima daima içerinizde) dizelerinde ikiniz de kendi iç dünyanıza kapanmış bir durumdasınız tümcesi, kendinden sonra gelen tümcenin sırlarınız içerinizde anlamını (daima daima) yineleme yoluyla destekler; özetle, dizeler arasında kurulan bu içirme bağıntıları anlatım eşdeğerliğini su yoluyla karşılamaktadır. Kimi kez ruh ve deniz kavramlarını bağdaştırarak (ey ruh/ ey deniz) diye yazarak (kimse bilmez ey ruh uçurumlarını senin/ ey deniz nerde senin iç hazinelerin?) kurduğu bağıntıyı olumsuz ve yanıtını beklemediği tartışmalı bir soruyla tamamlar: (Ama işte gene de binlerce yıldan beri/ Ne kadar seversiniz çırpınmayı, ölmeyi) dizeleriyle, şiirde bir dolgu malzemesi olarak kullanılan deniz suyu, suyu seven ama yüzme bilmeyen birinin su içerisinde çırpınması an'lık izlenimlerinin bir sonucu olarak hem suyu sevmekle, hem de suda çırpınarak ölmenin derin karşıtlığını bir araya getirmektedir. (Cenklesir, durursunuz duymadan acı, keder/ Ey hırslarına gem vurulmayan kardeşler) tümcelerinde bir karşılaştırma yapıyor adam ve deniz öfkelerini denetleyememe, hırslarını bastıramama konusunda (hırslarına gem vurulmayan kardeşler) tanımı üzerinden suyun ortamdaki kesintisiz varlığı, şiddeti ve ağırlığıyla yüzeye yakınlaştırılıyor.

1. Şiirde Akdeniz

Can Yücel'in, (Akdeniz yaraşıyor sana) şiirinde, Ak/deniz bir yeryüzü uzamının bireysel ve tümü kapsayıcı niteliklerinin somut karşılığı olarak algılanmaktadır. Ozanın, Anadolu'dan söz ettiği şiirlerinde deniz, önce kadın sonra da erkeklerin yaşamında varlığını inatla sürdüren belirleyici bir (su) uzamı olarak görülmektedir. Burada, bu izlek (Akdeniz yaraşıyor sana) Anadolu coğrafyasının yaşam biçiminin tanımlanmasında yöre insanının günlük yaşantısı üzerine önemli bilgiler içermektedir.

" Akdeniz yaraşıyor sana
Yıldızlar terler ya sen de terliyorsun
 Aynı ıslak pırlıltı burun kanatlarında
 Hiç dinmiyor motorların gürültüsü
 Köpekler havlıyor uzaktan
 Demin çocuk ağladı
 Fatmanım cumbadan çarşaf silkiyor yine

Ali dumdum anasına sövüyor saatlerdir
Denizi tokmaklıyor balıkçılar
Bu sesler işte sessizliğini büyüten toprak
O sesinin sardunyalar gibi konuşkan sessizliği
Hayatta yattık dün gece
Üstümüzde meltem
Kekik kokuyor ellerim hala
Senle yatmadım sanki
Dağları dolaştım
Ben senden öğrendim deniz yazmayı
Elimden düşmüyor mavi kalem
Bir tirandil çıkar gibi sefere
Okula gidiyor öğretmenim
Ben de ardından açılıyorum
Bir poyraz çizip deftere
Bir ada var sırf eabil
Dönüyor dönüyor başımda
Senle yaşadığım günler
Gümüş bir çevre oldu ömrüm
Değince güneşine
Neden sonra buldum o kaçakçı mağarasını
Gözlerim kamaşınca senden
Ölüm belki sularından kaçırdığım
O loş suda yıkanmaktır
Durdukça yosundan yeşil
Kulaç attıkça mavi
Ben düzde sanırdım yıkıntım
Örenim alkolik asarım
Mutun doruğundaymışım meğer
Senle çıkınca anladım
Eski Yunan atları var hani
Yeleleri bükümlü
Gün inerken de öyle
Ağaçtan izdüşümleriyle
Yürüyor Balan tepeleri
Yürüyor bölük bölük can
Toplu bir güzelliğe doğru
Kadınım yaraşıyorsun sen Akdenize."
(Can Yücel, 2011, s. 24)

Can Yücel şiirlerinde, su/denizi tanımlarken yararlandığı kavramları kendinden önceki ozanlardan farklı bir şekilde kullanmıştır. Bütünüyle sese ve görsel algıya dayalı (s)imgeler eşliğinde gösterilen şiirlerinde deniz ve deniz suyu, bellekte somut bir çağrışım alanı yaratarak gündelik yaşama özünde içerdiği anlamının ötesinde çoklu bir canlılık kazandırmaktadır: Bu şiiri, aynı zamanda ozanın (Akdeniz yaraşıyor sana) diye yazarak denizi bir kadının üzerine giydiği elbisenin yakışmasıyla gündelik yaşamın imgeleriyle betimlemesine yönelik bir anlamda yorumluyoruz. Ardından bir (mavi) zamanı, su algısıyla ilişkilendirir ve (ben senden öğrendim deniz yazmayı/ elimden düşmüyor mavi kalem) diye yazarak, buluş şeklinde (mavi) kalem üzerinden (deniz) yazmak

eylemiyle aktarır; üstelik, (deniz) yazmak eyleminin başkasına öğretilbilir bir eylem olduğunu sezdirir. Şiirin sonunda bir giysi olarak tasarladığı deniz suyu üzerinden sözünü ettiği kadını, başlangıçta yaptığı gibi, aynı an'da; yani, başlamalarıyla bitmeleri arasında geçen zamanı eşzamanlı (simultané) olarak Akdeniz'e mavi bir giysi aracılığıyla yakıştırır (yakınlaştırır) ve sözünü (kadınım / yaraşıyorsun sen Akdenize) diye bitirir.

Ozan bundan önce de deniz ve denizi çağrıştıran imgeleri bilinçle şiirine taşımıştır. Şiirinin kişileri ya suyu düşlemiş ya da yaşamlarının bir döneminde böyle bir düşünceyi zihinlerinden geçirmişlerdir: Denizi dingin ve sınırsız bir su gibi gören Yücel' bu düşüncesini, (Yıldızlar terler ya sen de terliyorsun) diye yazarak, şu an işlenen eylemler arasındaki ilişkiyi eşzamanlı olarak özneleri birbirleriyle bağdaştırarak kadını gökyüzündeki yıldızlarla denk tutar, yıldızlara eşitler ve ardından çok doğal bir söylemde bulunur gibi yıldızların terlemesinden söz eder ve özünde deniz suyu gibi tuz içeren bu teri, kadının teriyle aynı zaman dilimine yerleştirerek bağdaştırır. Yıldızların terlemesinin çok sıcak yaz günlerinde yeryüzünden yükselen su buğusunun etkisiyle yakalanmış bir izlenim (görsel) bir algı olabileceğini düşünüyoruz. Çünkü hemen ardından gelen dizede yer alan (aynı ıslak pırlıltı burun kanatlarında) dizesi bu düşüncemizi destekler niteliktedir. Bu destekte, şiirdeki anlamsal bağ güçlendirmektedir: (Hiç dinmiyor motorların gürültüsü) derken köpek havlamaları, çocuk ağlamaları, cumbadan çarşaf silken Fatma'nımın sesi gibi çevreden yayılan çeşitli sesleri, bu seslerin çıkış an'ıyla eşsüremlilik olarak yine eylemler arası eşzamanlılığı gösteren şimdiki zamanda okura yansıttığını anlıyoruz. Bu eşzamanlılığı okura sezdirmek için vurguyu artıran söylemler seçer ve (bu sesler işte sessizliğini büyüten toprak/ o sesinin sardunyalar gibi konuskan sessizliği) dizelerinde duyduğu başka seslerin arasından yakaladığı bu farklı sesi şiir yoluyla tanımlamayı dener: Bu sesler toprak gibi sessizdirler ama anaç toprakta kızıl sardunyaları büyütürken (konuskan bir sessizlik) içindedirler. Öznenin algısına göre, sardunyalar büyürken (aslında) sessiz değildirler, aslında bir çiçek büyürken gözlemlendiğinde önce bir tomurcukla, ardından yaprakla ve çiçekle, renkleri ve kokularıyla çiçeklerin dilinde konuşmakta ve çevresine görüntülü iletiler dağıtmaktadır. Özne bu büyüme eylemini de şimdiki zamanda algılanan sürekliliği (*denizi tokmaklıyor balıkçılar / Ali dumdum anasına sövüyor*) dizeleri eşliğinde suyun yanında toprağı da şiire katarak uzaktan duyduğu sesler gibi eylem an'ıyla eşit süreli olarak aktarır. Çünkü şiir yazma eylemini çiçeği gözlemlerle aynı an'da ve kendini doğaya eşitleyerek gerçekleştirmektedir.

Şiirin öznesi (*Bir poymaz çizip deftere / Bir ada var sırf ebabil / Dönüyor dönüyor başımda) dizesiyle, dikkatini iki kez yinelenen (dönüyor) eylemiyle seslerden ayırarak resme yönelir: yalnızca simgesel (ebabil) kuşlarının başında (döndüğü) bir ada resmi çizer; bu resim (sırf ebabil)dir. Sözlük anlamıyla ebabil kuşunun ilk özelliği gece gündüz havada kalmaları ve uçarken uyumalarıdır. Bu anlam tüm şiiri açıklar; çünkü, aynı zaman diliminde (uçarken uyumak) gibi iki farklı iş yapmaya yönelik bir anlam taşır. Ebabilin ikinci anlamı Kur'an kaynaklıdır; filleri üzerlerine sürerek inananlara zarar vermek isterler fakat Mekke'ye girişte*

büyük fil direnir, zorlanınca yere yatar. Onu bir türlü Kâbe yönüne yürütemezler. O anda sürü halinde eabil kuşları ortaya çıkar. Her birinin ağzında ve ayaklarında nohut gibi birer taş vardır. Bu taşları ordu üzerine mermi gibi boşaltırlar. Askerlerin çoğu ölür; Fil Ordusu dağılarak Yemen'e döner. Kâbe ise güven içinde kalır. Kur'an'da (Fil Suresi / 105) bu olayı anlatır. Bu bilgilerden yola çıkarak öznenin kendini lanetlenmiş gibi göstererek kutsal eabil kuşlarına gönderme yaptığını düşünüyoruz. Burada iki farklı seçenek bulunması bir tercih durumu doğurmaz çünkü ozan aynı an'da her iki anlamı da kast etmiş olabilir.

Kadını üstünde (meltem), kekik (kokulu) doğayla bağdaştıran özne, benzersiz güzelliğini doğaya yakınlaştıran bir dizi nitelemeden sonra onunla çok mutlu olduğunu ve (ben senden öğrendim deniz yazmayı) "elimden düşmüyor mavi kalem" diyerek, deniz imgesini elinden düşürmediği mavi bir kalemle bağdaştırarak neredeyse bütün şiirlerinde denizi konu edindiğini bildirir. (Okula gidiyor öğretmenim) öğretmenin okula gidişiyle onun denize açılması aynı zaman dilimine denk getirilir; hatta, bir adım daha ileri giderek kaçamakları sırasında gizli bir (kaçakçı mağarası) keşfettiğinden söz eder.

Sonra Akdeniz'de bir ören yerinde gördüğü büyük olasılıkla tanrı heykellerinin, "Eski Yunan atları var hani / Yeşileri bükümlü / Gün inerken de öyle" uzağı ve aşkınlığı gösteren güneşe göndermesiyle, güneşle, kendi yorgun bedeni arasında kurulmuş bir belirsizlik veya görünürlük algısı sezdirilir. Ölümü (*loş suda*) yıkanmaya benzetir; bu suyun durgunluğu (*Durdukça yosundan yeşil*), taşkını (*Kulaç attıkça mavi*)dir. İnsan mutsuz ya da mevsim kış olunca deniz de gece gibi karanlıktır, dönem dönem mevsim koşullarına uyum sağlayarak taşan, kabaran, alçalan ve yükselen yapısıyla deniz devingen bir uzamı imler. Şu an yaşanan zaman diliminde algılanan sürekliliği (*yürüyor Balan tepeleri / yürüyor bölük bölük can*) eşliğinde kendini de şiire katarak güncelle uzlaşamayan yaşamı beraberinde zindan, sürgün ve ölüm algısıyla genişletir. Bu algı, kuşaktan kuşağa su yoluyla aktarılarak hem bir yitirilmişliğe, hem de bir soyluluğa göndermede bulunmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada şiir dilinde deniz görüntüsünün anlamsal açıdan birden çok işlevi yerine getirdiği gösterilmeye çalışılmıştır. Şiir dili kendine özgü yapısı gereği, simgesel tümce yapılarıyla, tınısı, ritmi ve dolaylı anlatım nitelikleriyle başka metinlerden ayrılmaktadır. Dolayısıyla, şiirde somut bir deniz resmi üzerinden duyguların böylesine yoğunlaştırılmasının arkasında, sevgilinin sonsuza dek yitirileceği korkusu duyulur. Böylece, ozanın, şiir ve anlam evrenini oluşturan su ve deniz düşleri çevresinde kurulan akışkan ya da durağan ilişkileri göstermeyi denedik. Seçili şiirlerde, su üzerine kurulu düşler, özel bir yere sahiptir. Bu anlatım biçiminin odak noktasını suyun akışkanlığı ve içinde aşkınlığın yer aldığı bir anlatım oluşturmaktadır. Her iki özne de suyun (yaşamın) kıyısında umutlarını yitirdikleri bir yerde (*bu sesler işte sessizliğini büyüten toprak*) tohumları aracılığıyla biçimsel içeriğini sudan, ışıktan ve topraktan alan çiçek özleriyle yeniden umutlanırlar: Yaşam ırmağının genişliği

ve sonsuzluğu suyu çağrıştırırken, burada biçimsel ve özdeksel imgelem arasında gölün durgun ama derin görüntüsü ölümle ilişkilendirilmiştir. Deniz parıltılı ve gürültülü bir nesneyle değil, dingin bir uykuyla karşılık bulmuştur. Şiirde denizin, yine suyu çağrıştıran bir gölün dibindeki uykuya benzetilmesi denizle uyku (eaux dormantes) arasında kurulan yakınlığı anımsatır. İnsanın uyurken bilincini yitirmesi, düşleri aracılığıyla bilinçaltında farklı zaman ve uzama gidişleri gösterir. Denizi görsel ve işitsel nesnelere somutlaştırması bilinmeyene canlılık kazandırmasının ve suyu yaşamın içerisine eşşüremle katarak çoğaltmasının bir sonucu olarak düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- Bachelard, G. (1980) *L'Eau et les Rêves*. Essai sur l'imagination de la matière. Paris: Librairie José Corti.
- Banguoğlu, T. (2004) *Türkçenin Grameri*. TDK, Ankara.
- Baudelaire, C. (1957) *Les Fleurs du Mal*. Classiques français, Bookking International, Paris, (2011) Poulet-Malassis et de Broise, Éditeurs, Seconde Édition, Augmentée de Trente-cinq Poèmes Nouveaux, Ce tirage au format PDF est composé en Minion Pro et a été fait le 8 octobre 2011. (2001) *Les Fleurs du Mal, Kötülük çiçekleri*. (Çev. Sait Maden). İstanbul: Çekirdek Yayınları. *Elem Çiçekleri*, (Çev. Vasfi Mahir Kocatürk) Ankara: Buluş Yayınevi. Antoloji.com. 2004, Kültür ve Sanat.
- Caron, J.(1997). *Précis de psycholinguistique*. Paris: PUF.
- Chevalier, J.- G., A. (1982). *Dictionnaire des Symboles*. Paris: Robert Laffont/Jupiter.
- Danon-Boileau, L. (1998). *Sözcelem Öznesi-Psikanaliz ve Dilbilim*. (Çev. Mehmet Baştürk). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Fontanier, P. (1977) *Les Figures du Discours*. Introduction par Gérard Genette. Paris: Flammarion.
- Greimas, A. J. et Courtes, J. (1979). *Sémiotique, Dictionnaire Raisoné de la Théorie du Langage*. Paris: Classiques Hachette.
- Kintsch, W. (1988). *The role of knowledge in discourse compréhension: A construction-integration model*. *Psychological Review*, (95), 163-182.
- Kintsch, W., Van Dijk, T.A. (1978). Towards a model of text compréhension and production. *Psychological Review*, (85), 363-394.
- Le Nouveau PETIT ROBERT. (1993). *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*. Canada: Montréal.
- Öztürk, Y. N. (1994). *Kur'an-ı Kerim Meali (Türkçe Çeviri)*. İstanbul: Hürriyet Ofset.
- Saraç, T. (1989). *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Adam Yayınları.
- TDK. (1983). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Vardar, B. (1988) yönetiminde Nükhet Güz, Erdim Öztokat, Osman Senemoğlu, Emel Sözer, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: ABC.

Yurtbaşı, M. (2012). *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü*. İstanbul: Excellence Publishing.

Yücel, C. (2006). *Rengâhenk*, İstanbul: Doğan Kitap.

----- (2011). *Gökyokuş*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

THE SIMULTANEITY ESTABLISHED BY THE WATER OF THE SEA IN THE POETIC LANGUAGE

Abstract: In this work, the author tries to present the universe of water story with the method of language psychology under the lights of the elements which establish the main axis of its poetics, such as sea, ocean, water of fountain, lakes, rivers, floods, and wrecks. We aim to study the poems chosen by using some data from psycholinguistics and semantics. We understand that by a material or element such as water, we can connect the type of daydreaming that commands a synchronic way the faith, the passions, the ideal, the philosophy of a whole life. For that reason, the aesthetics of the water depends largely on the feeling of human mind, on the biological reality, and on the dreamlike temperament. From the material causality to the formal causality of the water, sea is synchronically a symbol of the dynamics of life and a symbol of fertility. As we know well, sea is fate and everything returns to it as a place of birth, transformation and revival. Water in movement, the sea symbolizes a passing state between the still informal possibility and the formal realities, a situation of ambivalence, which is the one of the uncertainty, the doubt, the indecision, and which can end or not. We can say that the meditation on water requires an open imagination. The sea is an image of life and death in the poems of Charles Baudelaire and Can Yücel.

Keywords: Poem, Simultaneity, Water, Sea, Death, Imagery, Mythology, Loneliness.